

ANDERE
SMAKENTekst: Gerard Kerkvliet
Fotografie: Marcel Kentin

Johan de Witthuis is in oude luister hersteld

Chinese Kabinet is klaar voor een kabinetsformatie

Het Johan de Witthuis is na een uitvoerige restauratie een Huis van het Rijk waar ministers en andere hoogwaardigheidsbekleders kunnen vergaderen en recipiëren. Twee jaar geleden brak er brand uit (na oververhitting van de stadsverwarming) in het Chinese Kabinet: dat gaf restauratoren de gelegenheid een van de zeldzame chinoiserieën in Nederland te analyseren en de kamer vervolgens voorbeeldig te herstellen.

Tip voor een volgende kabinetsformateur. Vergeet Beetsterzwaag en zoek uw heil dichterbij, aan de Haagse Kneuterdijk 6 in het fraai gerestaureerde monumentale Johan de Witthuis. Tot uw beschikking staan diverse historische stijlkamers, waaronder het exotische Chinese Kabinet. Tien tegen een dat u kiest voor deze stijlkamer als de kraamkamer van uw nieuwe kabinet. Ze heeft een uitloop naar de tuin voor de rokers onder u en voldoende plek voor een ovale tafel. De locatie is zeer mediageniek. Vier Chinese karakters op het plafond roepen van bovenaf op tot wijsheid en dat is precies de rol die u in het midden wordt toegedicht.

De restauratoren van het Johan de Witthuis zullen het vanzelfsprekend

toejuichen wanneer deze locatie ooit voor dit doel wordt gebruikt. Het zou de schijnwerpers plaatsen op een restauratie die zich tot nu toe grotendeels in het verborgene heeft afgespeeld. Anders dan bijvoorbeeld de Ridderzaal gaat het hier niet om een openbaar toegankelijk gebouw. Alleen op Open Monumentendag gaan de deuren open voor het publiek. Het Johan de Witthuis is tegenwoordig een "Huis van het Rijk", een representatief centrum voor recepties, vergaderingen en bijzondere bijeenkomsten. Het ministerie van Buitenlandse Zaken is huurder, maar ook andere departementen mogen er gebruik van maken.

Het Johan de Witt-huis onderging in enkele jaren tijd twee belangrijke

restauraties. Tussen 2001 en 2003 namen restauratie-architecten Laurens Vis en Henny Brouwer het pand grondig onderhanden. Het herstel van de 18^e eeuwse stijlkamers bleef daarna rusten omdat het pand moest dienen als 'plaatsvervangend' Catshuis. De restauratie van het Chinese Kabinet dit voorjaar 2007

bood de restauratoren alsnog de kans te laten zien wat hun destijds al voor ogen stond. Deze in authentieke luister herstelde stijlkamer is het toonbeeld van hun opvatting over de beide restauraties. "Die kunnen wij niet anders omschrijven dan als: geef het gebouw – dat zoveel ouder is dan zijn wisselende gebruikers -

kans zijn verhaal te vertellen, zich te tonen in zijn verouderde, verstilde, schoonheid. Alleen op deze wijze kunnen wij het straks weer overdragen aan de volgende generatie".

Het statige pand Kneuterdijk 6 is een ontwerp in de stijl van het Hollandse Classicisme. Het werd in 1652

Restauratieteam Chinese Kabinet
Het restauratieteam van de Rijksgebouwdienst bestond uit specialisten waarvan een aantal het huis al goed kenden: voor het kleuronderzoek waren dit Ruth Jongtsma & Edwin Verweij, voor het houtwerk Maurice en Chris Steemers en Bart Gogherman, voor de stucwerken Anton van Delden en Wijnand Freling, voor het marmer Geert van den Brul, voor het schilderwerk Juriaan Jongtsma en Boris Vermeij, voor inventarisatie van de wandafwerking Tineke Oostendorp en Elsbeth Geldhof. Namens de Rijksgebouwdienst nam Henny Brouwer, restauratiearchitect, hieraan deel, ter zijde gestaan door de voor monumenten onmisbare bouwfyfici, hier vertegenwoordigd door Jaap de Jonge met als projectleider Roel Vos.

gebouwd in opdracht van de aristocraat Mattheus Hoeufft en wordt toegeschreven aan de befaamde bouwmeester Pieter Post. Het huis dankt zijn naam echter vooral aan de tweede bewoner, raadspensionaris Johan de Witt. Die betrok het pand in 1669, maar heeft er niet lang van kunnen genieten. Drie jaar later al, in het politieke rampjaar 1672, werd hij samen met zijn broer Cornelis op een steenworp afstand door Oranje-aanhangers gelynd. In de eeuwen erna heeft het huis verschillende woon- en kantoorbestemmingen gehad. In de 19^e eeuw was het tien jaar lang woonhuis van prins Alexander, de jongste zoon van koning Willem III.

TOPMONUMENT

Het Johan de Witt-huis draagt het predikaat topmonument. Een eretitel die het dankt aan zijn hoge architectonische kwaliteit, zowel exterieur als interieur. Het pand telt twee bouwlagen, een souterrain en een grote zoldering met schilddak en dakkapellen. Aan de achterzijde liggen twee smalle tuinvleugels. Met zijn sobere bakstenen voorgevel, zijn middenrisaliet en majestueuze hoofdentree is het een opvallende verschijning aan de Kneuterdijk. De entree is uitgevoerd in wit Bentheimer zandsteen met Dorische pilasters en contrasteert mooi met de rode bakstenen gevel. Het interieur van het Johan de Witt-huis is een goede afspiegeling van de 17^e en 18^e eeuwse inrichting en

indeling van een aristocratenwoning. De bel-etage bestond vooral uit representatieve ruimten. In de loop van de 18^e eeuw zijn deze vertrekken gemoderniseerd naar de toenmalige smaak, in Lodewijk XIV stijl, Rococo en Lodewijk XVI stijl. Hoogtepunten in deze reeks zijn het Chinese Kabinet in de achtervleugel en de La Fontainezaal, een grote eetzaal aan de tuinzijde, beschilderd met voorstellingen uit de bekende dierenfabels van de beroemde Franse schrijver.

RESTAURATIE 2001

In 2001 begon Laurens Vis (Vis Architecten) in samenwerking met Henny Brouwer (Rijksgebouwendienst) met de aanpak van de verouderde technische en sanitaire voorzieningen. Edwin Verweij en Ruth Jongmsma maakten een kleurverkenning voor de interieurs van de belangrijkste ontvangstvertrekken. Oogstrelend onderdeel van de restauratie was het weer zichtbaar maken en conserveren van de oorspronkelijke, met rozetten en *trompe-l'oeil*-cassettes beschilderde 17^e eeuwse balkenplafonds in drie vertrekken op de verdieping. Hierdoor is het unieke, kleurrijke ensemble van de zes familievertrekken van Mattheus Hoeffft in zijn oude luster hersteld. Hetzelfde geldt voor de zwaar beschadigde en achter beplating verscholen gedecoreerde tegelwanden in het souterrain. Deze oudere tegelcollecties met thema's uit verschillende eeuwen zijn hersteld en opnieuw in het zicht gebracht, inclusief enkele anachronistische grapjes van de restauratoren.

Een aquarel van August Wijnands uit 1837 was richtinggevend voor de kleurbeplating van schilderwerk en stoffering van de ontvangstvertrekken. De aquarel biedt een doorkijk vanuit de Antichambre door de Grote Salon naar het Chinese Kabinet. Samen met een inventarislijst van Hoeffft geeft het een impressie van het vroegere leven in dit huis. Door de haast waarmee het Johan de Witthuis in gebruik genomen moest worden na de brand in het Catshuis, zijn de stofferings- en inrichtingsplannen - de "finishing touch" van het interieur - voorlopig blijven rusten. De interieurs zijn

verder dus niet noemenswaardig veranderd, zelfs de oudere verflagen bleven behouden.

CHINESE KABINET

Het Chinese Kabinet op de beletage is een van de weinige voorbeelden van 18^e eeuwse 'chinoiserie' vertrekken in Nederland. Alleen in Paleis Huis ten Bosch, landhuis Oud-Amelisweerd en huis Verwolde zijn nog dergelijke in oosterse sfeer gedecoreerde Chinoiserie kamers te vinden. In de 18^e eeuw was er een grote belangstelling voor gebruiksartikelen uit China, vooral porselein. Aan de handel hierin heeft De Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) veel bijgedragen. Daarnaast werd er in Europa ook veel nagemaakt in Chinese trant. Chinoiserie interieurbetimmeringen bijvoorbeeld werden vrijwel altijd op locatie gemaakt, handgeschilderd papierbehang daarentegen uit China geïmporteerd. Dit bijzondere behang bestond uit kleine vellen papier, aaneen geplakt tot grote vellen en daarna beschilderd met decoratieve voorstellingen. Het was kostbaar materiaal dat op bestelling werd geleverd, in allerlei kleuren en voorstellingen. In de tweede helft van de 18^e eeuw was dit behang zeer geliefd; handelaren deden goede zaken met de import ervan.

ONDERZOEK

De reconstructie van het Chinese Kabinet begon na een brand in 2005, vermoedelijk veroorzaakt door oververhitting van de kort tevoren aangelegde stadsverwarming in 2004. Door snel ingrijpen van de beheerder bleef de brand beperkt tot deze ruimte. Niettemin werden het lijstwerk, de luiken, het plafond en een (grissaille) schilderij boven de schoorsteenmantel voor een kwart onherstelbaar beschadigd. Deze schade bood de gelegenheid om het unieke Kabinet dieper dan voorheen bouwkundig en kunsthistorisch te onderzoeken.

Het restauratieteam deed nieuw onderzoek en ontwikkelde een restauratievisie voor deze ruimte. In zekere zin was de tegenslag een 'blessing in disguise'. Het leidde bijvoorbeeld tot de verwijdering van later toegevoegde radiatorom-

kastingen onder de vensters, zodat het licht weer ongehinderd door de lange vensteropeningen naar binnen kon vallen. Maar ook tot toepassing van andere reconstructie-elementen, zoals decoratie van de betimmeringen in de veel sterkere, originele kleurstelling en de oorspronkelijke bevestigingswijze van de papieren wanddecoratie op de spanvlakken. Een onverwachte vondst was het bestaan van de oude vloer. Bij onderzoek naar de brand- en waterschade kwamen onder het (20^e eeuwse) parket de oude grenen vloerdelen tevoorschijn. Deze bleken slechts plaatselijk beschadigd, maar van eerste klas kwaliteit en konden goed worden hersteld. In plaats van ze in de was of de olie te zetten worden ze voortaan 'verzeep't', op de manier zoals dat in Scandinavische landen nog veel gebeurt om het hout blank en eenvoudig schoon te houden.

ZEVEN KLEUREN

Bijzondere aandacht gold het kleuronderzoek. De restauratoren vonden maar liefst zeven opeenvolgende gekleurde lagen op houtwerk en betimmering van luiken en lambri-

sering. In de loop der tijd hadden die steeds meer aan zeggingskracht verloren. Door pigment- en bindmiddelonderzoek konden zij de oorspronkelijke kleurstelling reconstrueren, inclusief de toepassing van bladgoud op de decoratieve ornamenten.

Andere aandachtspunten waren onderzoek en herstel van de natuurstenen schouw, met name de marmerschildering van de kroonlijst en een schoorsteenstuk 'en grisaille'. Deze laatste bleek onherstelbaar beschadigd. Het gedeeltelijk aangepaste stucplafond daarentegen kon wél worden gesterateerd. Ontdekt werd dat de vier oorspronkelijke gecalligrafeerde tekens op de hoeken niet overeenkwamen met de teksten zoals in het begin van de jaren twintig van de vorige eeuw vastgelegd door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Omdat maar 1 karakter deels kon worden herleid en de tekens bij de laatste restauratie ook al een vrije interpretatie bleken, namelijk de tekens voor de vier windrichtingen, is in overleg met sinoloog Inez Kretschmar gekozen

Het behang wordt opnieuw gelijmd in het Chinese kabinet van het Johan de Witt-huis.

voor een nieuwe, dichtelijke tekst: "Het zonlicht is overal" (Yang Guang Pu ZHao).

De sprookjesachtige Chinese lantaarn te zien op Wijnands' aquarel uit 1837 is inmiddels geheel gereconstrueerd; een hoogstandje van ambachtskunst vervaardigd uit coromandelhout. Op de vier papieren schermen van deze lantaarn komt net als op het plafond ook een Chinees gedicht.

UITVOERING

De restauratoren zijn niet over één nacht ijs gegaan bij de keuze voor hun favoriete wandbespanning. Materiaal- en literatuuronderzoek en locatiebezoeken van bestaande laat 18e eeuwse voorbeelden hebben tenslotte geleid tot de keuze van authentiek Chinees papierbehang. Stad en land is afgezocht – uiteraard ook in China – naar dit bijzondere materiaal. Uiteindelijk belandde het restauratorteam – *off all places* – bij een leverancier in New York, die werkt met ateliers in China. Daarna moesten papiersoort, basiskleur en doorlopende voorstelling bepaald worden. Aan de hand van deze keuzes werd een proefstaal gemaakt die ter plekke kon worden beoordeeld op detaillering en kleurstelling. Uiteindelijk is er gekozen voor een decoratie met lichte vogels, bloemen en bomen op een bestorven paarse fondkleur. In combinatie met het licht grijs-witte schilderwerk met vergulde en gekleurde biezen maakt dit van het Chinese Kabinet een lichte, sprankelende ruimte: een reconstructie van een 18^e eeuwse kabinet in de 21^e eeuw. De ruimte is bedoeld voor ontspannen gesprekken of momenten van rust en bezinning, waarschijnlijk net als in de 18^e eeuw.